

ARCHIVES HISTORIQUES DE LA COMMISSION

COLLECTION RELIEE DES
DOCUMENTS "COM"

COM (84) 244

Vol. 1984/0117

Disclaimer

Conformément au règlement (CEE, Euratom) n° 354/83 du Conseil du 1er février 1983 concernant l'ouverture au public des archives historiques de la Communauté économique européenne et de la Communauté européenne de l'énergie atomique (JO L 43 du 15.2.1983, p. 1), tel que modifié par le règlement (CE, Euratom) n° 1700/2003 du 22 septembre 2003 (JO L 243 du 27.9.2003, p. 1), ce dossier est ouvert au public. Le cas échéant, les documents classifiés présents dans ce dossier ont été déclassifiés conformément à l'article 5 dudit règlement.

In accordance with Council Regulation (EEC, Euratom) No 354/83 of 1 February 1983 concerning the opening to the public of the historical archives of the European Economic Community and the European Atomic Energy Community (OJ L 43, 15.2.1983, p. 1), as amended by Regulation (EC, Euratom) No 1700/2003 of 22 September 2003 (OJ L 243, 27.9.2003, p. 1), this file is open to the public. Where necessary, classified documents in this file have been declassified in conformity with Article 5 of the aforementioned regulation.

In Übereinstimmung mit der Verordnung (EWG, Euratom) Nr. 354/83 des Rates vom 1. Februar 1983 über die Freigabe der historischen Archive der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft und der Europäischen Atomgemeinschaft (ABl. L 43 vom 15.2.1983, S. 1), geändert durch die Verordnung (EG, Euratom) Nr. 1700/2003 vom 22. September 2003 (ABl. L 243 vom 27.9.2003, S. 1), ist diese Datei der Öffentlichkeit zugänglich. Soweit erforderlich, wurden die Verschlussachen in dieser Datei in Übereinstimmung mit Artikel 5 der genannten Verordnung freigegeben.

COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

COM(84) 244 def.

Brussel, 27 april 1984

VERSLAG VAN DE COMMISSIE AAN DE RAAD
OVER MODELPROJECTEN INZAKE HET ONDERWIJS
AAN DE KINDEREN VAN MIGRERENDE WERKNEMERS

COM(84) 244 def.

INHOUDSOPGAVE

1.	Inleiding	1
2.	Criteria die een rol hebben gespeeld bij de keuze, het uitvoeren en het beoordelen van de modelprojecten	5
3.	Maatregelen op het niveau van de scholen	8
3.1.	De opvang op school	8
3.2.	Onderwijs in de oorspronkelijke taal en cultuur	15
3.3.	Intercultureel onderwijs	21
4.	Maatregelen inzake lesmateriaal en personeel	24
4.1.	Het ontwikkelen en verspreiden van lesmateriaal	25
4.2.	Opleiding van de leerkrachten	28
5.	Samenwerking tussen de onderwijsinstanties van de gastlanden en de landen van herkomst	33
6.	Conclusies en oriëntaties	35

1. Inleiding

- 1.1. Op 9 februari 1976 hebben de Raad en de Ministers van Onderwijs in het kader van de Raad een actieprogramma aangenomen op onderwijsgebied. Het programma omvat acties voor het onderwijs aan de kinderen van migrerende werknemers. De Lid-Staten hebben toegezegd voor opvangonderwijs te zorgen, het onderwijs in de oorspronkelijke taal en cultuur te bevorderen en de informatie van de gezinnen te verbeteren. De Commissie op haar beurt werd belast met de zorg voor een reeks modelprojecten.

Sedert ongeveer tien jaar hadden de Lid-Staten met sterke immigratie tamelijk veel ervaring opgedaan met de schoolopleiding van de kinderen van migrerende werknemers. Daarom lag het voor de hand modelprojecten te bevorderen om de meest vooruitstrevende methoden op dit gebied verder te ontwikkelen en te consolideren. Dit onderzoek, dat sinds 1976 aan de gang is, valt onder de nationale rechts- en onderwijsstelsels. Het is zoveel mogelijk gebaseerd op de bevindingen van de onderwijspraktijk en het wetenschappelijk onderzoek en houdt rekening met de bijzondere omstandigheden waarin immigranten in de verschillende Lid-Staten verkeren.

Het is wenselijk en tegenwoordig ook mogelijk deze experimenten systematisch te beschrijven, er conclusies uit te trekken en een aantal goede praktijkvoorbeelden aan te wijzen op grond waarvan kan worden vastgesteld welke nieuwe wegen en methoden het meest geschikt zijn om het onderwijs aan de kinderen van migrerende werknemers in de Gemeenschap te verbeteren.

.../...

Dit rapport is bestemd voor de Raad, het Europese Parlement en het Economisch en Sociaal Comité; hierin is getracht zo beknopt mogelijk uiteen te zetten wat er in zes jaar gemeenschappelijke experimenten (1976-1982) bereikt is.

1.2. De omvang van de onderwijsproblemen die rijzen in verband met de aanwezigheid van meer dan 2,5 miljoen kinderen van immigranten op de scholen in de Gemeenschap, blijkt uit onderstaande tabel :

	Prescolair onderwijs	Schoolonderwijs	Postscolaire beroepsopleiding
België (1981)	49.850	195.286*	----
Denemarken (1982)	988	10.096	3.035
Duitsland (1981)	----	637.073	101.140
Frankrijk (1981)	209.298	736.058*	----
Luxemburg (1981)	2.976	14.444	1.091
Nederland (1981)	20.700	80.205	----
Verenigd Konink- rijk (1982)	----	tussen 375.000 en 500.000	----
	283.812	tussen 2.048.162 en 2.173.162	105.266

---- geen gegevens

* met inbegrip van voltijds-beroepsopleiding

.../...

Op de totale schoolbevolking is het percentage kinderen van migrerende werknemers zeer hoog in Luxemburg (39 % van de kinderen op kleuterscholen), in Franstalig België (21,5 % van de kinderen op kleuterscholen) en in Berlijn (22,9 % van de Grundschulen en Hauptschulen), betrekkelijk groot in Frankrijk (10 % van de kinderen op kleuterscholen) en in enkele deelstaten van de Bondsrepubliek Duitsland (12 tot 16 % op de Grundschulen en Hauptschulen in Baden-Württemberg, Bremen, Hamburg, Hessen, Noordrijn-Westfalen).

Doordat het aantal oorspronkelijke bewoners van bepaalde geïndustrialiseerde gebieden terugloopt, nemen deze percentages snel en constant toe.

- 1.3. In antwoord op de constante - absolute, maar vooral procentuele - stijging van het aantal migranten-kinderen op de scholen in de Gemeenschap, zijn twee tendensen ontstaan. Een eerste tendens is om aan de migranten les te geven volgens de onderwijsstructuur en -methoden van het gastland, zonder de essentiële behoeften van deze kinderen over het hoofd te zien. Een tweede tendens is om het onderwijsstelsel veeleer zo te wijzigen dat het de nieuwe onderwijstaken kan vervullen die, in verband met de soms massale aanwezigheid van de migranten, nodig zijn. Door deze tendensen, die veeleer complementair dan tegenstrijdig zijn, te coördineren, zal de school erin slagen aan de gehele schoolgemeenschap onderwijs te verstrekken dat aan de behoeften van immigranten en autochtonen voldoet.

- 1.4. Zo hebben de opvangmethoden die in het lager onderwijs tot stand zijn gekomen vooral ten doel de kinderen van migrerende werknemers te helpen de in het gastland gebruikelijke middelen en vormen van communicatie te verwerven, om aldus de voorwaarden te scheppen voor hun welslagen op school en voor hun sociale integratie. Behalve voor groepen die zeer binnenkort zullen

terugkeren, wordt er in de regel naar gestreefd migranten-kinderen spoedig in de gewone klassen voor hun leeftijdsgroep op te nemen.

Het onderwijs in de oorspronkelijke taal en cultuur van de migrerende werknemers is erop gericht de vorming van de persoonlijke en culturele identiteit van deze kinderen te bevorderen waarbij, in de eerste plaats, wordt gedacht aan hun integratie in het nieuwe leef- en schoolmilieu, met wederzijdse eerbiediging van culturele verschillen.

Sedert enkele jaren trachten een groot aantal scholen een soort onderwijs te bieden dat de culturele uitwisseling tussen leerlingen van verschillende herkomst bevordert en, door de school open te stellen voor nieuwe leerstof, de leerlingen voor te bereiden op het leven in een samenleving die steeds meer gekenmerkt wordt door de aanwezigheid van grote culturele minderheden.

Het sluitstuk van iedere pedagogische vernieuwing is ongetwijfeld de aanvankelijke en permanente scholing van de leerkrachten.

Als de opleiding niet is aangepast aan de situaties die ontstaan door de immigratie, kunnen de leerkrachten moeilijk de noodzakelijke pedagogische vernieuwingen invoeren.

Alle modelprojecten die van 1976 tot en met 1982 werden gevolgd, hebben bijgedragen tot de opleiding van de leerkrachten en de ontwikkeling van nieuwe leermethoden en -middelen. Ruim een derde van de projecten was direct gericht op de opleiding van leerkrachten en op het ontwerpen en vervaardigen van les-materiaal.

Een essentiële bijdrage tot het onderwijsgebeuren kan worden geleverd door de betrokkenheid en de participatie van de gezinnen,

zo autochtone als migrantengezinnen, bij de onderwijsmethoden waarmee men een antwoord op de immigratieproblematiek tracht te vinden. Een dergelijke deelneming van de gezinnen vormt een verrijking voor de hele schoolgemeenschap, een waarborg van sociale vrede en een bouwsteen voor de opbouw van Europa.

De samenwerking van de scholen met gemeentinstanties, immigrantenverenigingen, sociale diensten, vakbonden, kleine en grote ondernemingen, is een hedendaagse vereiste. Met name in gebieden met economische achteruitgang dient de school dicht bij de sociale werkelijkheid te staan.

- 1.5. De Commissie heeft gebruik gemaakt van alle middelen waarover zij beschikt om de ervaringen in de Lid-Staten en de resultaten van de modelprojecten te analyseren en systematisch te ordenen, buiten de nationale grenzen te verspreiden, bij te dragen tot de uitwisseling van informatie en de onderwijsvernieuwing binnen de Gemeenschap te stimuleren. Hierbij heeft de Commissie bijzondere zorg besteed aan de wetenschappelijke beoordeling van de resultaten. Tenslotte heeft zij, bij de opzet en de analyse van haar acties, rekening gehouden met de richtsnoeren van de Unesco en de Raad van Europa.

2. Criteria die een rol hebben gespeeld bij de keuze en de uitvoering van de modelprojecten en het gebruik dat gemaakt is van de daaruit getrokken conclusies.

Om een zo groot mogelijke doelmatigheid van de experimenten en de ontwikkelingen in het onderwijs te bekomen, heeft de Commissie getracht een aantal criteria te volgen bij de keuze van de plaats waar de modelprojecten zijn uitgevoerd en het toegankelijk maken van de belangrijkste resultaten.

.../...

2.1. Keuze en uitvoering van de modelprojecten

De doelstellingen van de modelprojecten zijn vermeld in de Resolutie van 9.2.1976.

Aangezien elk land op betrekkelijk onafhankelijke wijze eigen vormen en gebruiken heeft ontwikkeld op het gebied van het onderwijs aan migrantenkinderen, was het mogelijk de projecten toe te vertrouwen aan teams van ervaren pedagogen. Op die manier werden optimale voorwaarden geschapen om de etappes die de deelnemende landen reeds hebben afgelegd in het experiment te kunnen verwerken. In bepaalde gevallen was de uitvoering van een modelproject de bekroning van pedagogisch denkwerk en rijp beraad van groepen deskundigen. De Commissie heeft zich gaarne tot dergelijke teams gericht omdat op die manier juist de voorwaarden geschapen lijken te zijn voor een project dat strookt met reële behoeften tot vernieuwing. Ook kunnen op die manier de bevindingen van het project in de nationale onderwijsdiscussie worden ingevoerd, waardoor deze op een breder front vorderingen kan maken, zonder dat latere politieke besluitvormingen hierdoor worden beïnvloed.

2.2. Systematisch ordenen en verspreiden van de resultaten

Elk door de Commissie gesubsidieerd project kreeg een specifieke plaatselijke evaluatie, zodat de conclusies van het experiment deugdelijk werden getoetst en toegankelijk werden gemaakt voor een ruimere kring belangstellenden. Het werd echter aan de organiserende, nationale of plaatselijke instanties overgelaten om te bepalen met welk doel en op welke wijze zij deze beoordeling wilden uitvoeren, zodat deze op soepele wijze kon worden aangepast aan de concrete omstandigheden op de verschillende gebieden waarop geëxperimenteerd werd.

Tegen het einde van elk modelproject werd een colloquium georganiseerd met administrateurs, onderzoekers en pratici uit alle Lid-Staten, om de uitwisseling van informatie en van meningen te bevorderen. Deze colloquia bieden degenen die de projecten verwezenlijken, gelegenheid de resultaten van hun werkzaamheden te onderwerpen aan de kritiek van ter zake kundige waarnemers. Laatstgenoemden leren op die manier de pedagogische methoden van de andere lidstaten kennen. De colloquia werden een Europese informatiemarkt over onderwijs aan kinderen van migrerende werknemers.

Dat de Raad van Europa en de Unesco door deskundigen bij deze colloquia vertegenwoordigd zijn, is trouwens slechts een voorbeeld van de talrijke vormen van overleg en uitwisseling die de Commissie met deze instellingen onderhoudt.

Andere, minder spectaculaire vormen van informatie zijn : bezoeken die de Commissie regelmatig brengt aan de modelprojecten, reizen voor wederzijdse informatie die de projectteams kunnen maken naast de colloquia, alsmede de werkzaamheden van de diverse comités en werkgroepen van de Commissie.

Het laatste aspect van het streven om de resultaten van het proefprogramma in een systeem onder te brengen, bestaat uit een vergelijkende beoordeling van de modelprojecten waarmee in een eerste fase (1978-1980) de onderzoeksgroep ALFA (Universiteit van Essen en Erziehungswissenschaftliche Hochschule van Landau) en later, voor de periode van 1981-1983, de groep ALFA en CREDIF (Ecole Normale Supérieure de St. Cloud, Parijs) werden belast. Deze twee instituten hebben hun analyses en vergelijkende evaluaties in volstrekte academische onafhankelijkheid verricht. Hun rapporten zijn ter beschikking van ministeries en onderzoekers.

.../...

Deze samenvattende nota berust op de conclusies van de vergelijkende evaluatie en op de analyse van de onderwijsbehoeften van de kinderen van migrerende werknemers en wat daar in de onderwijspraktijk aan wordt gedaan, zoals gedurende al hun werkzaamheden door de teams van ALFA/CREDIF werd geconstateerd.

Daarom hebben de in dit rapport opgenomen beschouwingen volstrekt geen normatief karakter. Gebaseerd op in steeds weer wisselende situaties uitgevoerde modelprojecten, zijn zij de weerspiegeling van intense en inhoudrijke pedagogische activiteiten. De ministeriële diensten en al degenen die met de opvoeding van migrantenkinderen belast zijn, kunnen daaruit de beginselen en de praktijkvoorbeelden halen die het best met hun bijzondere situatie overeenkomen.

Deze genuanceerde conclusies en opmerkingen, die toch algemeen bruikbaar zijn, zijn bedoeld als inbreng bij de communautaire besprekingen op onderwijsgebied en als bijdrage tot een gemeenschappelijk, soepel en in onderling overleg tot stand gekomen onderwijsbeleid, ten bate van migranten uit de Lid-Staten van de Gemeenschap en uit Derde Landen.

3. Maatregelen op het niveau van de scholen

De aanwezigheid van migrantenkinderen vraagt van de schoolautoriteiten op drie hoofdgebieden studie en actie : de opvang van de leerlingen van buitenlandse oorsprong, het onderwijs van hun taal en cultuur, de interactie van de in de school vertegenwoordigde culturen.

3.1. De opvang op school

Of zij nu in het gastland geboren zijn of er aankomen voor het einde van de schoolplichtige leeftijd, hebben veel kinderen

van migrerende werknemers ernstige problemen hun weg te vinden op een school waarvan de voertaal niet hun moedertaal is en waar de leerstof de neerslag is van cultuurelementen die soms sterk verschillen van wat zij in hun gezin kennen.

Er bestaat dus behoefte aan schakelcursussen om het geïmmigreerd kind een reële mogelijkheid te bieden een plaats te vinden binnen het onderwijsstelsel van het gastland. Een dergelijke regeling omvat in de eerste plaats een aantal maatregelen, bedoeld om de overgang van het kind naar een normale klas van zijn leeftijdsgroep mogelijk te maken : het leren van de taal, sociale integratie, aanvulling van zijn kennis.

Een tweede serie wenselijke maatregelen heeft betrekking op de overgangen in het onderwijs : van de kleuterschool naar de lagere school, van de lagere naar de middelbare school, van het lager naar het hoger middelbaar onderwijs en van het algemene naar het beroepsonderwijs.

In de derde plaats moet iets gebeuren in de verhouding school/gezin. Wij zien maar al te vaak dat de ouders, door gebrek aan informatie of communicatiemogelijkheden, niet betrokken worden in de keuze van het onderwijs.

.../...

De voornaamste opvangmogelijkheden in het onderwijs zijn ingedeeld naar het niveau van onderwijs :

3.1.1. Het preschoolair onderwijs

De beste weg om zich goed aan te passen en de taal te leren, is de kleuterschool, die alle kinderen van migrerende werknemers zo vroeg en zo regelmatig mogelijk zouden moeten bezoeken. Zij leren er, door het contact met autochtone kinderen en met de kleuterleidsters, op natuurlijke wijze de taal van het gastland.

Zelfs wanneer echter alle kinderen preschoolair onderwijs volgen, is toch een extra ruggeleuning noodzakelijk, zoals uitbreiding van de taalkennis en de woordenschat door taalspelletjes en toneelstukjes, waardoor de kinderen tegelijkertijd hun kennis, taalgebruik en sociaal gedrag ontwikkelen (Limburg).

In Enschede, waar de kleuterleidsters werden bijgestaan door Marokkaanse en Turkse hulpkrachten, bleek hoe het leer- en integratievermogen kan worden bevorderd door de aanwezigheid van een moedertaalspreker. De aanwezigheid van de taal en cultuur van de migranten in de normale activiteiten van de kleuterschool (verhalen, spel, muziek, zang en dans) droeg ook bij tot een bewustwording van de verschillende componenten van de schoolgemeenschap en had een positieve weerslag op de autochtone en de migrantengezinnen (Marseille, Enschede, Lyon).

Bij kinderen wier huistaal niet tevens de schooltaal is, lijkt een vroegtijdige tweetaligheid een wezenlijk element voor het leren van talen en de ontwikkeling van de intellectuele vermogens. De experimenten op dit gebied zouden moeten worden uitgebreid, met name ten aanzien van een tweetaligheid waarbij van de moedertaal wordt uitgegaan.

.../...

3.1.2. Het lager onderwijs

- 3.1.2.1. Zelfs van kinderen die vanaf hun derde jaar preschool onderwijs hebben genoten, hebben sommigen, gedurende de twee eerste jaren van het lager onderwijs, nog behoefte aan extra aandacht voor hun taalkennis. Dit geldt in nog sterkere mate voor buitenlandse leerlingen, die schakelklassen hebben doorlopen of in opvangcentra of volgens andere intensieve lesmethoden onderwezen werden en over het algemeen nog twee - drie jaar extra taalonderwijs nodig hebben (Odense).
- 3.1.2.2. Intensief taalonderwijs - individueel of in kleine groepen - verdient aanbeveling in gebieden met weinig immigratie of indien een school een klein aantal pas geïmmigreerde kinderen op te vangen krijgt. Dit onderwijs kan het beste gegeven worden door ervaren leerkrachten. Het aantal uren per week dient voldoende te zijn om snelle vooruitgang mogelijk te maken. Indien het lesrooster soepel is, zowel voor de leerlingen als voor de leerkrachten, zoals in het project van Odense, kunnen de kinderen onderwijs volgen in alle vakken; hierdoor wordt de samenwerking tussen gespecialiseerde en niet-gespecialiseerde leerkrachten bevorderd.
- 3.1.2.3. In gebieden met sterke immigratie is uitbreiding van het personeel (leerkrachten, pedagogische adviseurs, leraren moedertaal) aan te raden als oplossing voor moeilijkheden bij het lesgeven aan klassen die vaak hoofdzakelijk bestaan uit buitenlandse kinderen. Verder geeft de samenwerking van de scholen met de sociale diensten uitstekende resultaten, niet alleen voor neven- en buitenschoolse activiteiten die de sociale integratie bevorderen, maar ook voor de regelmaat van het schoolbezoek en de motivatie van de leerlingen (Marseille).

.../...

3.1.2.4. Personeelstops (1973/1974) veroorzaakten bij de immigranten van buiten de Gemeenschap een duidelijke tendens om hun verblijf in het gastland onbeperkt te verlengen. Daardoor komt er geen einde aan gezinsverenigingen en blijft de opvang van pas aangekomen immigranten in verschillende Lid-Staten en voornamelijk in Duitsland en Nederland een zorgwekkend probleem. Ook het opnemen van politieke vluchtelingen blijft noodzakelijk.

Ongeacht de leeftijd waarop de leerling in het gastland aankomt, geeft zo intensief mogelijk taalonderricht de beste resultaten. Behalve in situaties waar spoedige terugkeer naar het land van herkomst waarschijnlijk is, mag de individuele opvang of het verblijf in een schakelklas of een opvangcentrum in principe niet langer duren dan twee schooljaren.

De mogelijkheid langs die weg succes te boeken wordt ruimschoots aangetoond door hetgeen in Frankrijk en in het Verenigd Koninkrijk gebruikelijk is. De projecten van Leiden en Enschede, alsmede de homogene schakelklassen die in verschillende deelstaten van de Duitse Bondsrepubliek bestaan, hebben aangetoond dat het onderwijs in schakelklassen zeer goed in twee talen kan worden gegeven.

De schakelklassen tellen tussen 10 en 18 leerlingen om een gedifferentieerd, ja zelfs individueel onderwijs in de taal van het gastland mogelijk te maken. Het overgaan van de leerling naar een normale klas kan geleidelijk gebeuren. De in Enschede, Leiden en Luxemburg opgedane ervaring heeft aangetoond dat een geleidelijke individuele overgang mogelijk is. Een bijzonder geslaagd voorbeeld biedt het project van Odense waar, voor de leerlingen van de schakelklassen, individuele lesroosters werden opgesteld om hen in staat te stellen, naar gelang van hun taalkennis, bepaalde lessen in het Deens te volgen, zich geleidelijk aan te passen aan de normale klas waar zij naartoe moesten, zonder dat zij de steun van de schakelklas geheel moesten ontberen.

3.1.3. Het secundair onderwijs

Hoewel de experimenten onder auspiciën van de Commissie in deze sector nog maar net begonnen zijn (modelprojecten in België, Berlijn, Nederland en Denemarken), waarbij duidelijk het accent wordt gelegd op onderwijs in de moedertaal en intercultureel onderwijs, was het niettemin mogelijk de situatie in de Lid-Staten te analyseren, aan te geven welke methoden eventueel voor algemene toepassing vatbaar zijn en de meest dringende behoeften te bepalen.

- 3.1.3.1. Voor pas aangekomen immigranten van 12 jaar en ouder, die voldoende onderwijs hebben genoten in het land van herkomst, lijkt zeer intensief onderwijs in de taal van het gastland de meest geschikte methode om hen in staat te stellen hun schoolopleiding in de door henzelf gekozen richting voort te zetten.

De opvang van pas aangekomen immigranten van 15/16 jaar, die weinig onderwijs hebben genoten, is veel moeilijker en veel duurder. In Duitsland werd met succes geëxperimenteerd met intensief onderwijs in de taal van het gastland in het kader van de voorbereidende beroepsopleiding.

- 3.1.3.2. Het begin van het secundair onderwijs, de overgang van het basisonderwijs naar de diverse richtingen van het hoger secundair onderwijs en naar de beroepsopleiding, vormen cruciale ogenblikken in het schoolbestaan van de immigrantenkinderen. Het gebrek aan taalkennis wordt te vaak beschouwd als onoverkomelijke belemmering. Begaafde en leergierige kinderen worden zo naar de gemakkelijkste takken van beroepsonderwijs gestuurd. Voor een werkelijke gelijkheid in kansen moet er heel wat gebeuren op het gebied van inhaal- en bijlessen voor de geïmmigreerde

.../...

leerlingen die beginnen met het secundair onderwijs en ook bij de diensten voor school- en beroepskeuzevoorlichting. Individuele begeleiding voor leerlingen met moeilijkheden wordt ten zeerste aanbevolen. Verder kan een jaar voltijdse voorbereidende beroepsopleiding leiden tot een werkelijke beroepsopleiding van buitenlandse jongeren met een leerachterstand.

3.1.3.3. Bij het leren van talen zijn de directe en intensieve methoden gericht op mondelinge communicatie, eerst passief en later actief. Wanneer buitenlandse leerlingen in normale klassen komen, wordt hun taalkennis gemakkelijk door de leerkrachten overschat. Hoewel hij betrekkelijk vlot mondeling communiceert, kan de leerling aanzienlijke moeilijkheden hebben met de op school gebruikte taal, vooral voor vakken waarvoor een speciaal jargon vereist is. Ook weet hij soms totaal geen raad met de tekst van schoolboeken.

Deze twee problemen, die betrekking hebben op de overgang van mondeling naar schriftelijk taalgebruik en vervolgens naar de formele en abstracte taal die op school gebruikt wordt, gelden niet specifiek voor de kinderen van migrerende werknemers, hoewel zij zich bij hen in sterkere mate voordoen. Methoden en strategieën voor het taalonderwijs om deze moeilijkheden op te lossen, ontbreken ten ene male. Wanneer men daarover kan beschikken, zullen zij tevens van groot nut zijn voor bepaalde autochtone scholieren, met name voor jonge leerlingen die een dialect of streektaal spreken.

3.1.3.4. Een te snelle overgang naar het beroepsleven aan het eind van de schoolplicht blijft een ernstige belemmering voor jonge immigranten bij het bestijgen van de maatschappelijke ladder.

.../...

Het belang en de duur van een beroepsopleiding in een geïndustrialiseerde samenleving worden door de familie vaak niet goed begrepen. Scholen, instanties voor school- en beroepskeuzevoorlichting, diensten voor sociale bijstand aan immigranten, vakbonden en verenigingen van immigranten, dienen te worden aangemoedigd om samen te werken voor een betere informatie van de gezinnen over de doelstellingen en het belang van de beroepsopleiding.

3.2. Onderwijs in de oorspronkelijke taal en cultuur

Uit alle projecten inzake het onderwijs van de eigen taal en cultuur is gebleken dat daardoor een essentiële bijdrage kan worden geleverd tot het verwerven van een eigen culturele en taalkundige identiteit en de ontwikkeling van een positief gevoel van eigenwaarde. Wanneer deze kinderen hun moedertaal leren, met de school en niet tegen de school in, kunnen zij zich beter aanpassen aan de samenleving van het gastland, zonder dat zij daarvoor hun eigen taal en cultuur moeten opgeven. Dit kan tevens een positieve uitwerking hebben op het aanleren van begrippen en woorden in de taal van het gastland. Doordat de kinderen hun specifieke cultuur tenslotte door dit onderwijs gaan zien als een waardevol aspect van hun eigen identiteit, zijn zij beter in staat hun weg te vinden in een weinig vertrouwde of vreemde omgeving. Tevens zullen de kinderen hierdoor de moeilijkheden van een eventuele wederaanpassing aan het schoolstelsel en het sociale leven in het land van oorsprong geestelijk beter aankunnen.

Op lange termijn dient echter dit onderwijs zonder meer een integrerend deel uit te maken van het schoolonderwijs aan de kinderen van migrerende werknemers. Het opstellen van programma's en de aanpassing van de lesroosters in het basisonderwijs zullen nog voor een bepaalde tijd een belangrijke opgave blijven.

Met name zal het aantal lesuren dat aan eigen taal en cultuur wordt besteed, opnieuw moeten worden bekeken.

Voor de erkenning van de intrinsieke waarde van dit onderwijs is niet alleen interne samenhang van de onderwijstaken op alle onderwijsniveaus vereist, maar vooral een aanpassing van doelstellingen, inhoud en methoden van het onderwijs in de levende talen.

3.2.1. Wanneer voldoende coördinatie tussen de normale klassen en de klassen die les krijgen in de moedertaal wordt bereikt (Limburg, Marseille), kan het programma van de school in het gastland niet alleen volledig onderwezen worden, maar zelfs op een hoger niveau worden gebracht. De ervaring in Limburg was in dit opzicht bijzonder leerzaam. Daar is vooral gebleken hoe effectief het is als, in het kader van het normale schoolprogramma, nationale en buitenlandse leerkrachten nauw samenwerken. Coördinatie van het onderwijs in de moedertaal met interculturele activiteiten kan trouwens nieuwe perspectieven bieden voor het vak wereldoriëntatie (Parijs, Marseille).

3.2.2. Deze coördinatie is eerst werkelijk mogelijk, indien aan de voorwaarden voor doeltreffende samenwerking tussen autochtone en buitenlandse leerkrachten, met betrekking tot inhoud en werkwijze van het dagelijkse onderwijs, wordt voldaan. Hoewel de status van schooldirecteuren in de diverse landen aanzienlijk verschilt, is in alle modelprojecten aangetoond dat zij een essentiële rol moeten spelen om deze samenwerking tussen het gehele onderwijzend personeel, autochtoon en buitenlands, tot stand te brengen. De schooldirecteuren alleen kunnen echter geen wonderen verrichten. Er moet tijd worden ingeruimd voor het overleg tussen de leerkrachten als integrerend deel van hun beroepsbezigheden. Aan de andere kant dienen de instanties die

gaan over de aanstelling en de plaatsing van buitenlandse leerkrachten er zeer speciaal op te letten dat deze beschikken over voldoende motivatie en vermogen om zich aan te passen bij de collega's van het gastland.

Wanneer een duurzame samenwerking tot stand is gekomen, kunnen roosterproblemen, die vaak worden aangevoerd als "bewijs" van de onuitvoerbaarheid van geïntegreerd onderwijs in de oorspronkelijke taal en cultuur, heel goed worden opgelost. Mits eventuele misverstanden uit de weg worden geruimd, leidt samenwerking tussen de klasseleraren en de leraren in de oorspronkelijke taal en cultuur, in de praktijk, gewoonlijk tot een werkelijke verrijking van het schoolbestaan van de leerlingen en van de leerkrachten. (Bijvoorbeeld : Parijs, scholen van de rue Hamelin en van Villejuif; Enschede, Europaschool; Belgisch Limburg).

Normale leerkrachten, die behoren tot een in geringe mate vertegenwoordigde etnische groep, kunnen gemakkelijk belast worden met de lessen in de taal van het land van herkomst. Dat gebeurt nog slechts zelden en de leerkrachten bezitten niet altijd de hiervoor vereiste kwalificaties. Het is echter duidelijk dat, in een dergelijke situatie, de voorwaarden voor samenwerking bijzonder gunstig zijn. In die richting wordt op bepaalde Britse scholen, en op meer systematische wijze in Nederland, een oplossing gezocht; dit dient te worden aangemoedigd.

De Schools Council heeft een oorspronkelijke weg gekozen en tracht deze coördinatie te bereiken door het vervaardigen en gebruiken van leermateriaal. Aldus is hij erin geslaagd de samenwerking tussen de scholen en de talrijke Community Centres in het Verenigd Koninkrijk te bevorderen.

.../...

3.2.3. De continuïteit van het onderwijs in de oorspronkelijke taal en cultuur in het lager en secundair onderwijs vormt, overal waar in het kader van modelprojecten tijdens de gehele lagere school dergelijk onderwijs is gegeven, een probleem. Voor het ogenblik werden "ad hoc"-oplossingen gevonden. In sommige gevallen werd gebruik gemaakt van reeds bestaande vakken (Villejuif, de Italiaanse leerlingen van Bedford); elders zijn modelprojecten gaande (België). Het beste zou zijn de talen van de immigranten als eerste of tweede vreemde taal te onderwijzen, zoals dat reeds in verschillende deelstaten van de Duitse Bondsrepubliek gebeurt.

Het is zeer wenselijk dat de talen van de migrantengemeenschap op den duur op school worden gelijkgesteld met andere hoofdvakken in het secundair onderwijs. Het onderwijs moet de intrinsieke culturele waarde van die talen tot zijn recht laten komen. Bij een volledige beheersing van de moedertaal is er meer kans om toegang tot de arbeidsmarkt te krijgen, zowel in het gastland als in het land van herkomst.

Op de middelbare school kunnen de moedertalen worden onderwezen door buitenlandse leerkrachten met de nodige kwalificaties voor het uitoefenen van hun functie in het middelbaar onderwijs van het gastland. Dat gebeurt in de Duitse deelstaten, waar de talen van de immigranten als eerste of tweede vreemde taal worden onderwezen.

.../...

3.2.4. De didactiek van de moedertaal (vaak een officiële taal die verschilt van het dialect van het gezin) kan niet dezelfde zijn als in het land van oorsprong. Het taalkundig, sociaal en cultureel milieu van het migrantenkind verschilt volledig van dat van een kind dat zijn moedertaal in zijn eigen land leert. Deze nieuwe didactiek is nog verre van volmaakt en dient zowel door de landen van oorsprong als door de gastlanden te worden aangemoedigd (Enciclopedia, Berlijn, Schools Council).

Hoewel in het gastland talrijke culturen en talen vertegenwoordigd zijn, draagt het individuele immigrantenkind het stempel van twee culturen en twee talen. Daaruit vloeit voort dat het onderwijs in de oorspronkelijke talen erop gericht moet zijn het afzonderlijke kind een zodanige kennis van beide talen te geven, dat wordt voldaan aan de eisen van de school en van de gezinnen. Het is dus goed als in het dagelijks onderwijs aan de kinderen plaats wordt ingeruimd voor beide culturen en beide talen, die van de school en van het gastland en die van het gezin. Tenslotte dient bij dit onderwijs ook rekening te worden gehouden met de invloed die beide talen - de moedertaal en de taal van het gastland - op elkaar uitoefenen (Schools Council).

3.2.5. In gebieden met weinig immigratie en voor in geringe mate vertegenwoordigde etnische groepen, levert geïntegreerd onderwijs van talen en culturen uiteraard moeilijkheden op. Verschillende benaderingen werden met meer of minder succes beproefd :

- buitenlandse leerkrachten geven op verschillende scholen les :
maakt samenwerking op pedagogisch gebied mogelijk ;
- de wekelijkse lessen op één enkele middag of ochtend geven :
taalonderwijs van drie lessen achter elkaar is minder

doeltreffend dan onderwijs in drie over de week verdeelde
lesuren ;

- bij elkaar voegen van verschillende leeftijdsgroepen of
werken in groepen : stelt hoge eisen aan de leerkrachten.

3.2.6. Deze verschillende benaderingen, die soms met elkaar gecombineerd worden, schijnen doeltreffender te werken dan lessen buiten schoolverband, s'avonds of tijdens vrije dagen of mid-dagen.

Tenzij ouders en leerlingen zeer gemotiveerd zijn, worden de lessen buiten schoolverband onregelmatig bezocht. Het late uur, omslachtig vervoer, het gemis van ontspanning en spel, veroorzaken vermoeidheid en gebrek aan belangstelling die het hele onderwijsproces schaden. Niettemin bestaat er in bepaalde situaties die duidelijk omschreven dienen te worden, geen andere mogelijkheid dan dergelijke lessen te organiseren. De nationale of plaatselijke instanties hebben dan talrijke mogelijkheden om de organisatoren, ambassades of consulaten van de landen van herkomst of van de minderheidsgemeenschappen zelf, op doeltreffende wijze te steunen. Vooral wanneer het om etnische groepen gaat, zullen duidelijke pedagogische overwegingen, alsmede de wens van die gemeenschappen om hun taal en cultuur te behouden, de overheid van het gastland goede redenen geven om pedagogische en materiële steun te verlenen.

.../...

3.3. Intercultureel onderwijs

De ontwikkeling gedurende de laatste jaren, van zowel opvang op school als van onderwijs in de oorspronkelijke taal en cultuur, bewijst - niet ondanks de bereikte vooruitgang, maar dank zij en via deze vooruitgang - dat deze twee pijlers van het onderwijs aan de kinderen van migrerende werknemers, wil men het gestelde doel volledig bereiken, het beste onder de gemeenschappelijke noemer van de interculturele opvoeding kunnen worden ondergebracht. Bij een opvang die werkelijk openstaat voor culturele verschillen, alsmede volledig geïntegreerd onderwijs van de oorspronkelijke talen, gaat men ervan uit dat leerkrachten en autochtone kinderen begrip wordt bijgebracht voor de cultuur van de migranten, zodat zij die als een verrijkend element gaan beschouwen. Zo vormt intercultureel onderwijs de laatste ontwikkeling van een methode waarbij, met inachtneming van de specifieke culturele kenmerken, men geneigd is buiten de grenzen van onderwijs en school te treden. Deze aanpak is, in eerste instantie, niet gericht op uitbreiding van kennis, maar veeleer op methoden om het onderling begrip tussen de betrokken culturen te bevorderen. Daarom drukt het interculturele perspectief weliswaar een stempel op schakelklassen en klassen die les krijgen in de moedertaal, maar komt het toch het beste tot zijn recht in de gewone klassen, waar via de onderwijstaal de hele schoolbevolking wordt bereikt.

- 3.3.1. Onderwijs met interculturele dimensies gaat uit van een erkenning van de diversiteit van de in de samenleving aanwezige culturen. Deze diversiteit wordt beschouwd als een factor van wederzijdse verrijking en individuele en maatschappelijke ont-plooiing (Raad van Europa, Raad voor Culturele Samenwerking, Groep 7).

Uiteraard verandert een school door de aanwezigheid van een groot aantal leerlingen met een vreemde taal en cultuur. Deze verandering moet de school aanvaarden. Deze veranderingen komen ook niet probleemloos en zonder wederzijdse huiver tot stand. Intercultureel onderwijs zoals hier gedefinieerd is één van de pedagogische middelen die reeds bij schoolgaande kinderen misverstanden en vooroordelen tussen etnische groepen uit de weg kunnen ruimen en de tendens tot xenofobie en racisme kunnen tegengaan.

Intercultureel onderwijs op school kent drie aspecten. In de eerste plaats constateren wij dat 10, 20 of zelfs 80 % van de leerlingen andere culturen dan die van het gastland vertegenwoordigen ; leerkrachten en leerlingen leren deze verscheidenheid inzien. Het tweede aspect betreft het wederzijds begrip ; autochtonen en immigranten leren te aanvaarden dat de ander verschillend is en dit verschil te respecteren. Het derde, meest positieve aspect, is de wederzijdse verrijking ; de verschillende culturen dragen bij tot het verwerven van nieuwe kennis en vaardigheden.

3.3.2. Enkele uren gemeenschappelijk onderwijs van schakelklassen en normale klassen per week, staan in het merendeel der gastlanden op het programma. Esthetische activiteiten en handenarbeid bieden namelijk volop mogelijkheid voor het leggen van contacten en voor vruchtbare gedachtenwisseling tussen autochtone en buitenlandse leerlingen, zelfs als laatstgenoemden de taal van het gastland nog niet volledig beheersen.

In Enschede is gebleken dat dergelijke gemeenschappelijke activiteiten even nuttig zijn voor de autochtone als voor de buitenlandse kinderen. Ook hier is het welslagen afhankelijk van de samenwerking tussen buitenlandse en autochtone leerkrachten.

3.3.3. Werkelijke coördinatie van het onderwijs in de oorspronkelijke taal en cultuur met het onderwijs in de normale klassen is één van de instrumenten bij uitstek van het indercultureel onderwijs. Doordat autochtone kinderen op school in contact komen met de andere talen, krijgen deze voor hen meer waarde ; het blijkt dan minder moeilijk dan men verwacht had om vreemde talen te leren en de tweetaligheid van de migrantenkinderen wordt meer een voordeel dan een probleem.

Wederzijdse coördinatie van de leerstof is van belang. Op die manier zal in de normale klassen rekening worden gehouden met de cultuur van de migranten, waardoor automatisch het gebied van de schoolkennis open staat voor de beschavingen van de op school vertegenwoordigde landen (Parijs).

Alle nieuwe elementen die de geïmmigreerde leerlingen en hun families hebben meegebracht (cultuur, muziek, vormgeving, schilderkunst, zang, aardrijkskunde, geschiedenis, economie, ...) vormen een verrijking van de schoolgemeenschap met ongekende mogelijkheden (Marseille, Limburg, Enschede, Schools Council, muziekproject). Diepgaander onderzoek van deze mogelijkheden zal een interculturele ontwikkeling in het lesprogramma van het gastland op gang brengen, die ook voor de autochtone kinderen een blijvende aanwinst kan betekenen. Overigens zou op die manier een modernisatie van de schoolprogramma's op gang kunnen gebracht worden, waaraan dringende behoefte bestaat, in verband met het internationale karakter van handel en communicatie.

3.3.4. Indien de verscheidenheid in taal voor onderwijsdoeleinden wordt benut, zoals bij de Londense projecten het geval was (LINC, Schools Council), biedt dat goede vooruitzichten om deze verscheidenheid als iets normaals en verrijkend te doen aanvaarden. Door zich concreet bezig te houden met de sociale functies van

de taal, kan het onderwijs migranten- en autochtone kinderen die dialect of streektaal spreken, meer waardering geven voor hun taal en cultuur. Op middellange termijn kan dit ertoe bijdragen dat onderwijzers en leraren het onderwijs van de oorspronkelijke taal en cultuur als integrerend deel van het schoolprogramma gaan aanvaarden. Dat zou zeer goed uitvoerbaar zijn en het onderwijs ten goede komen.

3.3.5. Om gemakkelijker contacten en uitwisseling tussen de autochtone en de buitenlandse schoolbevolking tot stand te brengen, is men in het interculturele onderwijs geneigd personen en instanties buiten de school hierbij te betrekken. Door ouders, met name buitenlandse ouders, bij de school te betrekken, door openheid tegenover de omgeving, door de samenwerking met sociale en culturele diensten, verenigingen van migranten en van inwoners, krijgen de sociale, professionele en culturele betrekkingen tussen de verschillende gemeenschappen geleidelijk een intercultureel karakter. Openstaan voor het dagelijkse leven van de leerlingen voor wie de projecten bedoeld zijn, kan de school slechts ten goede komen, zonder dat hierdoor de fundamentele lessen op school in gevaar worden gebracht (Marseille, Frais Vallon, Raad van Europa).

4. Maatregelen inzake lesmateriaal en personeel

De projecten in de scholen kunnen slechts vruchtbaar zijn, indien zij worden gesteund door de uitwerking en vervaardiging van leermiddelen die zijn aangepast aan de door de immigratie geschapen toestand enerzijds, en door krachtdadige acties voor bijscholing van de leerkrachten anderzijds.

4.1. Het ontwikkelen en verspreiden van lesmateriaal

Bijna alle sectoren van het onderwijs aan de kinderen van migrerende werknemers kennen een gebrek aan geschikt didactisch materiaal. Dit kan ten dele verklaard worden doordat de betrekkelijk beperkte markten voor uitgevers weinig aantrekkelijk zijn ; daardoor is het des te wenselijker dat de regeringen van de Lid-Staten het samenstellen van dergelijk materiaal aanmoedigen of zelfs subsidiëren.

De samenwerking tussen gastland en land van herkomst die voor het ontwikkelen en vervaardigen van lesmateriaal voor het onderwijs van de oorspronkelijke taal en cultuur bijzonder belangrijk is, bevindt zich nog in een beginstadium. Men zal alle zeilen bij moeten zetten om ervoor te zorgen dat de leerstof de volledige instemming van alle betrokken partners wegdraagt.

Niet alleen bij de produktie van lesmateriaal dat speciaal bestemd is voor de kinderen van migranten moet het interculturele aspect meer tot zijn recht komen ; dit geldt ook voor het materiaal en de leerboeken die gericht zijn op het onderwijs in de normale klas. De aanwezigheid van migrerende werknemers en hun gezinnen is een permanent kenmerk van de samenleving geworden ; in de schoolboeken kan men hieraan niet langer zwiiggend voorbijgaan.

4.1.1. In Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland, bestaat tegenwoordig een betrekkelijk ruime keuze aan materiaal, dat bestemd is om kinderen en jongeren de landstaal als vreemde taal te onderwijzen. Nederland, nederlandstalig België en Italië hebben slechts sedert betrekkelijk korte tijd ervaring met dit soort onderwijs. In Denemarken en in Griekenland zijn de eerste proeven gaande.

Bij wijdverbreide talen was dit materiaal over het algemeen oorspronkelijk bestemd voor het onderwijs van deze talen, aan een relatief bevoorrecht publiek, in het buitenland. Men is bezig dit materiaal beter aan te passen aan de behoeften van migrantenkinderen.

Overal moet nog een aantal problemen worden opgelost, zoals bijvoorbeeld het gelijktijdig leren lezen en schrijven in de taal van het gastland en in de moedertaal, de overgang van spreektaal naar de meer officiële taal van het onderwijs. Het materiaal dat in het kader van het project van Odense vervaardigd werd, besteedt veel aandacht aan de mogelijkheid pas aangekomen kinderen gelijktijdig de taal en de cultuur van het gastland te leren. In dit opzicht kan het als voorbeeld dienen.

- 4.1.2. Nog groter is de behoefte aan didactisch materiaal voor het onderwijs in de moedertaal aan migranten in het buitenland. De modelprojecten van het Istituto della Enciclopedia Italiana, het Griekse Ministerie van Onderwijs, de Schools Council en de Senator für Schulwesen, Jugend und Sport in Berlijn om schoolboeken en didactische hulpmiddelen te vervaardigen voor het onderwijs in het Italiaans, Grieks, Bengaals en Turks, zijn op dit gebied baanbrekend. Daaruit kunnen enkele conclusies worden getrokken voor de toekomst. Men heeft getracht de inhoud aan te passen aan de eisen van een interculturele opvoeding (Enciclopedia). De keuze van het migrantenbestaan als uitgangspunt verdient bijzondere belangstelling (Schools Council). Het uitwerken van soepel materiaal voor gedifferentieerd onderwijs stelt de leerkrachten in staat in te spelen op de behoeften van de individuele leerling (Schools Council). Indien tegelijk met de vervaardiging van materiaal voor het onderwijs van een oorspronkelijke taal gunstige institutionele voorwaarden worden geschapen, is er meer kans dat hiervan optimaal gebruik wordt gemaakt (Berlijn).

Er moet nog veel gebeuren, bijvoorbeeld :

- de uitbreiding van het aantal gebruikte migrantentalen ;
- de vervaardiging van materiaal voor de verschillende niveaus en in de verschillende takken van de onderwijsstelsels ;
- de aanpassing van het materiaal aan de zeer uiteenlopende omstandigheden in het onderwijs in de moedertaal, men denke hierbij aan factoren als het aantal beschikbare uren per week of het verschil in kennis tussen de leerlingen.

Tenslotte zij erop gewezen dat geschikter didactisch materiaal geenszins een grondige bijscholing van de leerkrachten kan vervangen. Het tegendeel is waar : bij verfijnder lesmateriaal neemt de behoefte aan opleiding toe.

4.1.3. Zowel bij leerlingen als bij leerkrachten bestaat er op talrijke gebieden nog behoefte aan veel meer inhaal- en bijlessen. Alle schoolinstanties erkennen de noodzaak van systematisch extra onderwijs bij het leren van de taal van het gastland, maar de leerkrachten die met dit onderwijs zijn belast, zijn vaak gedwongen te improviseren. Bij de inhaallessen in andere vakken, wiskunde, natuurwetenschappen, geschiedenis, aardrijkskunde, economie, enz., dient ook rekening te worden gehouden met de specifieke behoeften van de geïmmigreerde leerlingen.

4.1.4. Intercultureel onderwijs is een betrekkelijk recente onderwijsontwikkeling, waarvoor weinig materiaal geproduceerd wordt en het bestaande materiaal nauwelijks wordt verspreid, ondanks de soms uitstekende kwaliteit (Parijs, Marseille). Uitwisseling van ervaring en materiaal tussen al diegenen die de verspreiding

.../...

onderzoeken van de interculturele gedachte via de traditionele vakken, het organiseren van nieuwe programma's en het opstellen van didactisch materiaal is dus uiterst belangrijk.

4.2. Opleiding van de leerkrachten

Elke onderwijshervorming vereist ingrijpen in de opleiding van de leerkrachten. De massale komst van kinderen van immigranten op de scholen van de Gemeenschap heeft dus vanzelfsprekend een herziening en een aanpassing teweeggebracht van de programma's voor de basis-, de aanvullende, en de permanente opleiding van de leerkrachten.

4.2.1. Basisopleiding van de leerkrachten

- 4.2.1.1. Een basisopleiding in het lesgeven aan kinderen van migranten komt in het merendeel van de Lid-Staten tot stand. Zij is over het algemeen facultatief, soms verplicht (bepaalde Duitse deelstaten) en beoogt ofwel een algemene inwijding in de pedagogische en sociale problemen van de migrantenkinderen en in de pedagogie voor een multicultureel milieu, ofwel specialisatie (Duitsland, Verenigd Koninkrijk : "Duits, Engels voor buitenlanders").

Opleidingsmodulen voor een algemene inwijding in de onderwijsbehoeften van de migrantenkinderen kunnen betrekkelijk eenvoudig in de basisopleiding van alle leerkrachten in de immigratielanden worden opgenomen.

Indien de opleiding gericht is op specialisatie, wordt in de eerste instantie aandacht besteed aan :

.../...

- de didactiek van de taal van het gastland voor immigranten, speciaal gericht op de praktijk ;
- diepgaande sociaal-culturele informatie over het land van herkomst, oorzaak en gevolg van de migratie ;
- de methoden en de inhouden van het intercultureel onderwijs, waarbij met name het accent ligt op de samenwerking tussen autochtone en buitenlandse leerkrachten (team teaching) ;
- de mogelijkheid de leerlingen grondig in te wijden in een van de talen van migranten, waarbij met name aandacht wordt besteed aan de communicatie op school en thuis.

4.2.2. Permanente scholing van de leerkrachten

- 4.2.2.1. De eerste fase van permanente scholing voor ervaren leerkrachten die werken op scholen met een groot aantal migrantenkinderen, kan benut worden voor een diepgaande informatie over de sociale situatie van de geïmmigreerde gezinnen, hun oorspronkelijke cultuur en beschaving, gevolgd door een inwijding in de opvangpedagogie en het intercultureel onderwijs (Brussel, Ministerie van Onderwijs).

Een volgende fase van de permanente opleiding betreft dezelfde onderwerpen als de gespecialiseerde basisopleiding. De ALFA-groep heeft aangetoond dat er verband moet zijn tussen de programma's voor de basis- en de permanente opleiding.

.../...

4.2.2.2. Het modelproject in Noordrijn-Westfalen ten behoeve van Italiaanse en Griekse leerkrachten heeft de waarde en de doeltreffendheid van nauwe samenwerking tussen de opleidingsinstanties van het gastland en de onderwijsdiensten van de consulaten aangetoond wanneer, in opvangklassen of in klassen voor de oorspronkelijke taal en cultuur, het rendement van buitenlandse leerkrachten moet worden opgevoerd.

4.2.2.3. Het modelproject van het Franse Ministerie van Onderwijs betekende een belangrijke stap in de richting van permanente, gezamenlijke scholing van autochtone en buitenlandse leerkrachten. Het principe van deze gemeenschappelijke opleiding strookt met de wens de samenwerking tussen de leerkrachten te bevorderen en interculturele elementen in de opleiding van de leerkrachten zelf op te nemen.

Als instrument voor dit soort gemeenschappelijke en op samenwerking gebaseerde opleiding dienen de consulaire schoolinspectiediensten van de landen van oorsprong, alsmede de instellingen voor permanente scholing, de inspecties en de onderwijsraden in de gastlanden (CEFISEM in Frankrijk, begeleidings- en adviesdiensten in Nederland, teachers centres in Engeland, gemeentelijke pedagogische centra ...). Dat zij kunnen aangepast worden aan de plaatselijke situatie op de scholen die van plaats tot plaats sterk uiteen kan lopen, is een ander voordeel van dit soort permanente scholing.

4.2.2.4. Overal waar op grote schaal bijscholingscursussen georganiseerd werden, bestond een duidelijk tekort aan gekwalificeerde en ervaren opleiders. Dat is één van de gevolgen van het feit dat tot dusver de opleiding van de leerkrachten die de kinderen van migranten moeten opvangen, aan een betrekkelijk klein aantal specialisten werd overgelaten. Verder moeten tevens de opleiders

voor de diverse schoolvakken erop worden voorbereid in te spelen zowel op de onderwijsbehoeften van de migrantenkinderen, als op de multiculturele samenstelling van het schoolmilieu en van de samenleving.

De permanente opleidingen dienen dus gepaard te gaan met aanvullende opleidingen die zowel openstaan voor pas gediplomeerden, als voor ervaren leerkrachten. Een aanvullende opleiding op hoog niveau dient vooral te worden geboden aan laatstgenoemde groep, zodat daaruit pedagogische adviseurs en cursusleiders voor de bijscholing kunnen worden aangeworven.

Een dergelijke opleiding zal ongetwijfeld nog enige tijd uitsluitend dienen voor het opleiden van gespecialiseerde leerkrachten, die op hun scholen als promotoren van pedagogische aanpassing en culturele openheid zullen optreden.

- 4.2.2.5. In het kader van de permanente scholing dienen ook gemeenschappelijke lessen georganiseerd te worden voor kleuterleiders, leerkrachten van het lager en middelbaar onderwijs, leraren van vakscholen, schoolpedagogen en -psychologen, beroepskeuzeadviseurs van de arbeidsbureaus en sociale werkers, ten einde de uitwisseling van ervaringen en overleg tussen alle partijen die zich bezighouden met de integratie van de leerlingen en hun familie op school en in de maatschappij te bevorderen, zonder dat hierdoor een specifieke opleiding van dit gespecialiseerde personeel achterwege blijft (ALFA, CREDIF).

.../...

4.2.3. Opleiding van de buitenlandse leerkrachten

- 4.2.3.1. Leerkrachten die zich in dienst willen stellen van de emigranten moeten gedurende hun basisopleiding een diepgaande studie ondernemen van de taal van het toekomstige gastland. Het gastland van zijn kant dient de buitenlandse leerkrachten in de gelegenheid te stellen hun kennis van de taal en met name van school- en onderwijstermen te vergroten.

In het experiment van Landau werd getracht de leerstof van een aanvullende opleiding te bepalen, waardoor de buitenlandse leerkracht zich volledig kan aanpassen in een onderwijzersteam in het gastland. Een dergelijke opleiding heeft ten doel de leerkracht vertrouwd te maken met het schoolstelsel en de didactische methoden van het gastland en de specifieke moeilijkheden van de immigrantenkinderen en meer algemeen de sociaal-culturele problemen van de immigratie. Een heel belangrijk hoofdstuk van de aanvullende opleiding is de didactiek van de in het buitenland onderwezen moedertaal. Het project van Landau heeft aangetoond dat het goed is als op zijn minst een deel van die aanvullende opleiding georganiseerd wordt in het gastland in samenwerking met het land van oorsprong.

- 4.2.3.2. Op grond van het principe van een gemeenschappelijke opleiding van buitenlandse en autochtone leerkrachten moeten buitenlandse leerkrachten toegang hebben tot de aanvullende opleiding. In dergelijke opleidingen dient zeker een deel van het programma afzonderlijk te worden gegeven, om te voldoen aan specifieke behoeften. Op die manier kunnen eventuele verschillen in de basisopleiding worden weggewerkt en kan de didactiek van de in het buitenland onderwezen moedertaal diepgaand behandeld worden. Het gemeenschappelijk gedeelte van de aanvullende opleiding moet echter zò groot zijn dat certificaten kunnen worden uitgereikt, die zowel door de gastlanden als door de landen van oorsprong erkend worden.

4.2.3.3. Op lange termijn kunnen voorwaarden worden geschapen om de buitenlandse leerkrachten, die hun verblijf in het gastland willen verlengen, boven de normaal vastgestelde duur, in staat te stellen een rechtspositie te verwerven die gelijk is aan die van de autochtone leerkrachten. Daar waar de overheid van het gastland zelf de buitenlandse leerkrachten aanstelt, behoort dit tot de mogelijkheden zoals bijvoorbeeld in Nederland en Duitsland blijkt. In andere gevallen kunnen de juridische en bestuursrechtelijke belemmeringen in het kader van de samenwerking tussen land van oorsprong en gastland uit de weg worden geruimd.

4.2.3.4. Integratie van migranten of immigranten van de tweede generatie in het onderwijzerscorps via de normale basisopleiding, dient te worden aangemoedigd. De Engelse "ACCESS courses" zijn erop gericht jonge immigranten in staat te stellen de voor de onderwijzersopleiding noodzakelijke kwalificaties te verwerven en betekenen een eerste stap in die richting. Ook worden in verschillende Duitse deelstaten immigranten van de 2e generatie na het eerste staatsexamen toegelaten tot de praktische opleidingsstage.

5. Samenwerking tussen de onderwijsinstanties van de gastlanden en de landen van herkomst

5.1. De modelprojecten onderwijs in de oorspronkelijke taal en cultuur en opleiding van leerkrachten hebben aangetoond hoe nuttig deze samenwerking is op verschillende niveaus :

- wat de leerkrachten betreft, is teamwerk in het onderwijs mogelijk in goed geregelde samenwerking. Hoewel het welslagen van de samenwerking uiteindelijk van de leerkrachten zelf afhangt, kunnen duidelijke, gunstige contractuele voorwaarden dit ten zeerste bevorderen ;

- wat het opstellen van programma's en leermateriaal betreft, kan samenwerking geïntegreerd onderwijs in de oorspronkelijke taal en cultuur bevorderen ;
- alles wijst erop dat de samenwerking tussen pedagogen, onderzoekers en opleiders van opleiders van de landen van herkomst en de gastlanden nieuwe en vruchtbare ideeën zal kunnen opleveren. Dit kan worden aangemoedigd in het kader van "het gemeenschappelijk studieprogramma" tussen hogere onderwijsinstellingen en/of normale scholen ;
- wat de opleiding van de opleiders betreft, zal het deelnemen aan elkaars lessen de toekomstige samenwerking tussen de leerkrachten ten goede komen ;
- wat de regeringsdeskundigen betreft, zal overleg het mogelijk maken om gedragslijnen en actieprogramma's uit te stippelen.

5.2. Momenteel bestaat de officiële samenwerking tussen landen van herkomst en gastlanden hoofdzakelijk op administratief terrein : detachering of terbeschikking stelling van leerkrachten, controle van de kwalificaties van de leerkrachten, opstellen van lesroosters, ter beschikking stellen van schoollokalen.

De samenwerking op onderwijsgebied kent interessante initiatieven, maar blijft over het geheel genomen betrekkelijk bescheiden. In bepaalde modelprojecten die plaatsvinden onder auspiciën van de Commissie, was en is zij zeer vruchtbaar.

.../...

6. Conclusies en oriëntaties

Het rapport van de Commissie over de modelprojecten die van 1976 tot 1982 werden uitgevoerd op het gebied van het onderwijs aan kinderen van migrerende werknemers, is bestemd voor de onderwijsautoriteiten en de overheid in het algemeen. De bedoeling is dat op beknopte wijze goede praktijkvoorbeelden, beginselen en oriëntaties worden voorgelegd, gebaseerd op een analyse van innoverende activiteiten.

Onderzoekers, schoolbestuurders, leerkrachten en ouder-vertegenwoordigers die meer bijzonderheden wensen over de projecten, de resultaten of de vergelijkende evaluatie daarvan, worden verzocht daarvoor gebruik te maken van de documenten die naar aanleiding van de modelprojecten werden opgesteld (verkrijgbaar bij de centrale eenheid van Eurydice).

Evenals het rapport zelf hebben deze conclusies volstrekt geen normatieve ambities. De uit de modelprojecten afgeleide beginselen en praktijkvoorbeelden zijn bedoeld als een bijdrage tot de communautaire discussie en tot de ontwikkeling van een gemeenschappelijk onderwijsbeleid ten behoeve van migranten uit Lid-Staten of derde landen.

De projecten en de daarmee gepaard gaande analyses en vergelijkende evaluaties maken het mogelijk de volgende conclusies en oriëntaties voor te stellen :

1. In het kleuteronderwijs dient nog verder te worden geëxperimenteerd. De opvoeding van kleuters van minder dan zes jaar wordt er beter van als rekening wordt gehouden met de taalkundige en culturele kenmerken van het gezinsmilieu, wanneer daarbij tevens wordt getracht om de migrantenkinderen door speelse en vormende activiteiten in het gastmilieu te integreren.

2. Migrantenkinderen, zelf geïmmigreerd dan wel behorend tot de tweede of de derde generatie, hebben recht op een pedagogische opvang die aan hun bijzondere situatie is aangepast. Dat recht is een onderdeel van het fundamentele recht op onderwijs en beroepsopleiding.

De opvangmethoden zijn even uiteenlopend als de situaties. Enkele beginselen lijken evenwel naar voren te treden :

- hoe intensiever het onderwijs in de taal van het gastland, hoe doeltreffender ;
- gemakkelijk gebruik van de taal van het gastland en aanpassing aan de beschaving van dat land vereisen bij- en inhallessen, zowel voor leerlingen die een speciale opvangfase doorlopen als bij sommige immigranten van de tweede of de derde generatie die dadelijk in een normale klas zijn terechgekomen maar moeilijkheden ondervinden om zich aan het schoolmilieu aan te passen ;
- onderwijsautoriteiten moeten niet alleen aandacht besteden aan de huidige behoeften van buitenlandse leerlingen, maar ook aan de ontwikkeling van die behoeften naar gelang van de aard van de immigratie.

3. Onderwijs van eigen taal en cultuur aan leerlingen van het lager onderwijs kan significant bijdragen tot de ontwikkeling van de persoonlijkheid van het kind en tot de verwerving van kennis en vaardigheden. Naar gelang van de omstandigheden en de onderwijsstelsels worden de eigen taal en cultuur binnen of buiten het normale lessenrooster onderwezen. Door wie dat onderwijs ook wordt georganiseerd (school, consulaat, migrantenvereniging), het moet steeds ten aanzien van methoden en inhouden worden gecoördineerd met het normale onderwijs, wil het geen groot deel van zijn pedagogische doeltreffendheid verliezen. Daaruit volgt dat de leerkrachten die de talen en

en culturen van de migranten onderwijzen, als volwaardige leden van de pedagogische teams moeten worden beschouwd.

In het secundair onderwijs is het zeer wenselijk dat de migrantentalen op dezelfde wijze worden behandeld als de overige hoofdvakken. De handhaving en de ontwikkeling van de oorspronkelijke cultuur in het gastland verdienen de bijzondere aandacht van de onderwijsautoriteiten, zowel wegens de intrinsieke waarde van deze culturen als wegens het open karakter dat zij aan het onderwijs kunnen geven.

4. In onderwijs voor een schoolbevolking van uiteenlopende culturele oorsprong is het interculturele perspectief een factor van wederzijdse verrijking en individuele en maatschappelijke ontplooiing, zowel voor autochtone als voor geïmmigreerde kinderen.
 5. Op alle onderwijsniveaus dient in sterke mate voorrang te worden gegeven aan de ontwikkeling van onderwijsmethoden en -middelen die beantwoorden aan de behoeften van migrantenkinderen en aan die van een multiculturele samenleving.
 6. De opleiding van de leerkrachten vormt de eerste prioriteit. De toekomstige leerkrachten en de reeds aanwezige leerkrachten moeten in de gelegenheid worden gesteld om de immigratieproblematiek diepgaand te bestuderen, evenals de pedagogische beginselen die bij opvang, bijwerking en intercultureel onderwijs van belang zijn.
-

LIJST VAN MODELPROJECTEN IN HET KADER VAN DE SCHOOLOPLEIDING
VAN DE KINDEREN VAN MIGRERENDE WERKNEMERS

Plaats	Jaren	Onderwerp/Nationaliteiten	Niveau van het onderwijs
<u>OPVANGLESSEN</u>			
B Waterschei/ Winterslag	1976-1979	Italiaans, Grieks, Turks	Lager onderwijs (6-8 jaar)
NL Enschede	1979-1982	Turks, Marokkaans	Kleuter- en Lager onderwijs (4-8 jaar)
NL Leiden	1977-1980	Voor pas aangekomene immigranten - Turks, Marokkaans	Lager onderwijs
LU Luxemburg	1978-1981	In een meertalige omgeving - Italiaans, Portugees	Lager onderwijs
DK Odense	1977-1980	In een omgeving met weinig immigratie - UK Commonwealth (Gemenebest)	Lager onderwijs
<u>ONDERWIJS IN DE OORSPRONKELIJKE TAAL EN CULTUUR - INTERCULTUREEL ONDERWIJS</u>			
B Limburg	1979-1982	Italiaans, Grieks, Turks	Lager onderwijs
F Parijs	1976-1979	Italiaans, Portugees, Serbo-croatisch, Spaans	Lager onderwijs
F Marseille	1979-1982	Italiaans, Portugees, Turks, Arabisch	Lager onderwijs
UK Bedford	1976-1980	Italiaans, Punjabi	Lager onderwijs
UK Londen	1980-	Grieks, Bengali	Lager onderwijs
B Limburg	1982-	Italiaans, Grieks, Turks, (Marokkaans)	Secundair onderwijs (12-15 jaar)
B Min. Onderw. (Franstalig)	1983-	Inhaallessen - Keuzevoorlichting	Secundair onderwijs (12-15 jaar)
DK Kopenhagen	1982-	Inhaallessen - Keuzevoorlichting	Secundair onderwijs (13-16 jaar)
<u>OPLEIDING VAN DE LEERKRACHTEN - PERMANENTE SCHOLING</u>			
D Noordrijn-Westfalen	1976-1978	Griekse en Italiaanse leerkrachten	
F Min. Onderw.	1976-1978	Franse en buitenlandse leerkrachten	
B Brussel	1979-1981	Belgische leerkrachten	
D Landau	1981-1982	Bijscholing voor Italiaanse leerkrachten	
F Min. Onderw.	1982	Franse en buitenlandse leerkrachten	
<u>OPSTELLEN VAN LESMATERIAAL</u>			
IT Istituto della Ecicl. Italiana	1980-	Voor Italiaanse leerlingen in Franstalige landen	Lager onderwijs
GR Min. Onderw.	1982-	Voor Griekse leerlingen in de Bondsrepubliek Duitsland	Lager onderwijs
D Berlijn	1982-	Voor Turkse leerlingen in de Bondsrepubliek Duitsland	Secundair onderwijs (10-16 jaar)
UK Coventry	1981-1983	Voor kinderen van Ierse migrerende werknemers in Groot-Brittannië	Lager onderwijs
F Parijs	1983	Didactiek van muziek en zang - EG en land van herkomst	Kleuter- en Lager onderwijs (3-9 jaar)

	Plaats	Jaren	Onderwerp/Nationaliteiten	Niveau van het onderwijs
<u>VERSPREIDING VAN INFORMATIE EN LESMATERIAAL</u>				
UK	Londen LMP, LINC*	1980	Etnische minderheden in het Verenigd Koninkrijk	Lager en secundair onderwijs
<u>VERGELIJKENDE EVALUATIE VAN DE MODELPROJECTEN</u>				
D	ALFA*	1976-1979	Schakelklassen - Onderwijs in de oorspronkelijke taal en cultuur	Intercultureel onder- wijs
		1979-1982		
F	CREDIT* / LARESSO	1979-1982	Schakelklassen - Onderwijs in de oorspronkelijke taal en cultuur	Intercultureel onder- wijs

- * LMP : Linguistic Minorities Project
 LINC : Language Information Network Coordination
 ALFA : Ausbildung von Lehrern für Ausländer (Universität Essen)
 CREDIF : Centre de Recherche et d'Etude pour la Diffusion du Français
 (Ecole Normale Supérieure de Saint-Cloud)
 LARESSO : Laboratoire de Recherche en Sciences Sociales

LIJST VAN COLLOQUIA IN VERBAND MET MODELPROJECTEN

Sedert 1978 organiseert de Commissie een reeks colloquia voor uitwisseling van zienswijzen en ervaringen tussen verantwoordelijken van verschillende modelprojecten, onderzoekers en ambtenaren die belast zijn met het beheer van het onderwijs voor kinderen van migranten.

Deze colloquia worden over het algemeen aan het einde van een modelproject georganiseerd.

Tot dusver vonden de volgende colloquia plaats :

<u>Hasselt</u> , 1978	Methoden voor de opvang van kinderen van 6-8 jaar (modelproject Winterslag/Waterschei)
<u>Parijs</u> , 1978	Onderwijs van oorspronkelijke taal en cultuur (modelproject Parijs)
<u>Noordwijkerhout</u> , 1979	Methoden voor opvang van nieuwe immigranten van 6-10 jaar (modelproject Leiden)
<u>Brussel</u> , 1979	Permanente opleiding van leerkrachten van migrantenkinderen
<u>Cranfield</u> , 1980	Onderwijs van oorspronkelijke taal en cultuur (modelproject Bedford)
<u>Avernaes</u> , 1980	Methoden voor opvang in gebieden met geringe immigratie (modelproject Odense)
<u>Brussel</u> , 1980	Vergelijkende evaluatie van modelprojecten
<u>Brussel</u> , 1981	Ontwikkeling van leermiddelen voor kinderen van Italiaanse immigranten
<u>Hengelhof</u> , 1982	Onderwijs van oorspronkelijke taal en cultuur (modelproject Belgisch Limburg)
<u>Marseille</u> , 1982	Onderwijs van oorspronkelijke taal en cultuur (modelproject Marseille)
<u>Brussel</u> , 1982	Permanente opleiding van leerkrachten van migrantenkinderen (modelprojecten Landau en Brussel)
<u>Brussel</u> , 1983	Ontwikkeling van leermiddelen (Berlijn, Enciclopedia Italiana, Schools Council)
<u>Bad Boekelo</u> , 1983	Methoden voor opvang van kinderen van 4-8 jaar (modelproject Enschede)
<u>Rome</u> , 1983	Ontwikkeling van een multimedia-systeem voor Italiaanse kinderen (Enciclopedia Italiana)

De samenvattende documenten ter voorbereiding van de colloquia en de eindverslagen van die colloquia alsmede een selectie van het uit de modelprojecten voortgekomen informatief materiaal werden verzameld door de EURIDYCE-eenheid van de Commissie en kunnen aldaar worden geraadpleegd. Op verzoek kunnen ook kopieën worden verkregen.